

Факултет Православни богословски

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

(Број захтева)Веће научних области друштвено-
хуманистичких наука

(Назив већа научне области коме се захтев
упућује)

(Датум)**ЗАХТЕВ****за давање сагласности на одлуку о прихватању теме докторске дисертације
и о одређивању ментора**

Молимо да, сходно чл. 48 ст. 5 тач. 3) Статута Универзитета у Београду („Гласник Универзитета“ бр. 201/2018, 207/2019, 213/2020, 214/2020, 217/2020, 230/21, 232/22, 233/22 и 236/22), дате сагласност на одлуку о прихватању теме докторске дисертације:

Сцене из Богородичиног акатиста у живопису манастира Пећка патријаршија и Високи Дечани

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

Теологија

НАУЧНА ОБЛАСТ

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Петра (Новак) Коснић

2. Претходно образовање (назив и седиште факултета, студијски програм):

УБ ПБФ, теолошки мастер програм3. Година завршетка 2021.претходног нивоа студија:

4. Година уписа на докторске студије: 2021.5. Назив студијског програма Теологија
докторских студија:

6. Датум подношења пријаве
теме докторске дисертације13.6.2023.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ:

Име и презиме ментора: др Драган Ашковић

Звање: редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. „О једном античком елементу у православном богослужењу (хорос – лик)“, Богословље, Часопис Православног богословског факултета Универзитета у Београду, Београд 2014, (263-274);
2. „Однос мелодије и богослужбеног језика у савременом црквеном певању“, у Соња Маринковић и Санда Додик (уред.), Традиција као инспирација (Зборник радова са међународног научног скупа Владо С. Милошевић, етномузиколог, композитор и педагог), Бања Лука: Академија умјетности, Музиколошко друштво Републике Српске, 2014.
3. „Међусобни утицаји народне и црквене музичке традиције у раној Византији“, у Богољуб Шијаковић, Српска теологија данас 2013, Зборник радова четвртог годишњег симпозијума одржаног на Православном Богословском факултету 2012. Београд 2013, (343-351);
4. „Елементи античке трагедије и хора у богомољачком певању“, у Соња Маринковић и Санда Додик (уред.), Традиција као инспирација (Зборник радова са међународног научног скупа Владо С. Милошевић, етномузиколог, композитор и педагог), Бања Лука: Академија умјетности, Музиколошко друштво Републике Српске, 2012, (228-246);
5. „Паралитургическая песня: стилевые и жанровые особенности“ [В сб.:] А. Мякинин (сост.), Труды Нижегородской духовной семинарии: Сборник работ преподавателей и студентов. Вып. 10. Нижний Новгород: Нижегородская духовная семинария, 2012, 345-358.

Наставно-научно веће

Обавештавамо вас да је

(назив надлежног тела факултета)

на седници одржаној 26.12.2023. размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације јер садржи оригиналну идеју и да је од значаја за развој науке, примену њених резултата, односно развој научне мисли уопште.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилог
1. Одлука Наставно-научног већа о прихватању теме и одређивању ментора
 2. Извештај Комисије о оцени научне заснованости теме докторске дисертације

Напомена: Факултет доставља Универзитету захтев са прилозима у електронској форми и у једном писаном примерку за архиву Универзитета

Број: 0104-775/10

Датум: 26.12.2023.

На основу чл. 28. и чл. 65. Статута Православног Богословског факултета, Научно-наставно веће Факултета на својој 4. седници у школској 2023/2024, одржаној 26.12.2023. године, донело је следећу

Веће доноси
ОДЛУКУ

1. Прихвата се извештај Комисије за одобрење теме докторске дисертације Петре Коснић под насловом „Сцене из Богородичиног акатиста у живопису манастира Пећка патријаршија и Високи Дечани богословско-историјска анализа“ у саставу: др Србољуб Убипариповић, ванредни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; др Зоран Деврња, ванредни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; проф. Владимир Карановић, Висока школа – Академија СПЦ за уметност и конзервацију.

2. Задужује се Служба за студентска питања Факултета да предметни извештај са предлогом и потребном документацијом достави Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Кандидат је предао Већу пријаву за израду докторске дисертације.

Веће Факултета оформило је сходно актима факултета комисију за одобрење теме докторске дисертације. Комисија је у благовременом року поднела извештај Већу Факултета.

По разматрању поднетог извештаја, Наставно-научно веће Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, донело је одлуку као у диспозитиву.

Доставити:

- Именованом
- Већу научне области УБ
- У досије
- Архиви

проф. др Зоран Ранковић, декан

Већу докторских студија
Православног богословског факултета
Универзитета у Београду

ИЗВЕШТАЈ

Комисије са испита одбране образложења предлога теме докторске дисертације
докторанда Петре Коснић (21/3010) под насловом:

*Сцене из Богородичиног акатиста у живопису манастира Пећка патријаршија и
Високи Дечани*

-

богословско-историјска анализа

- Чланови Комисије су:

1. проф. др Србољуб Убипариповић, ПБФ УБ
2. проф. Владимир Карановић, Висока школа – Академија СПЦ за уметност и конзервацију
3. проф. др Зоран Деврња, ПБФ УБ

- Испит је одржан 29. септембра у 19. часова у семинару за Литургику и Канонско право

Докторанд Петра Коснић (21/3010) је изложила садржајан експозе предложеног наслова теме докторске дисертације која гласи: „Сцене из Богородичиног акатиста у живопису манастира Пећка патријаршија и Високи Дечани, богословско-историјска анализа“

Докторанд Коснић сматра да је изучавање православне иконографије и фрескосликарства, уопште узевши, саставни део литургичке науке и богословља. Мишљења је да озбиљан приступ

одређеним питањима, која се баве литургичком проблематиком, подразумева и анализу литургијског простора у чији састав улази бављење феноменом свештене уметности. Она мисли да литургијска уметност, за разлику од световне уметности, своје извориште има пре свега у библијским и теолошким ставовима. Главна служба ове уметности је у иконичном представљању есхатолошке реалности, која се тек има открити као истина будућег века. Међутим, она је на становишту да ова уметност има и много других функција, од којих би требало истаћи њену педагошку улогу у образовању хришћанских нараштаја. Уметност коју Црква вековима негује јесте у функцији учења и проповеди о Царству Божијем. Сва изражајна средства Цркве, била она вербална или невербална, писана или сликана, само су различите манифестације теолошког говора којим Црква од самог почетка преноси своју основну поруку, а то је спасење човека и целокупне творевине у личности Господа Исуса Христа, изложила је у експозеу Петра Коснић.

Она је истакла да је фокус овог рада на за њу у особито занимљивом програмском решењу, које се појављује у нашој средњовековној уметности, а реч је о циклусу Богородичиног или Благовештењског акатиста. Као егзампларе ове сликарске композиције она ће у раду користити сачуване композиције из манастира Пећка патријаршија и Високи Дечани. Она још истиче да је појава циклуса Богородичиног акатиста приликом живописања наших средњовековних манастира условљена културним и политичким приликама у српској држави почетком XIV века. Територијална освајања краља Милутина и касније успостаљање јаке и стабилне државе са добрим везама на византијском двору омогућила су слободну размену уметника као и непосредне додире српске живописачке средине са најнапреднијим токовима византијске уметности тог доба тзв. ренесансе Палеолога. Нова богословска и уметничка схватања, сматра докторанд Коснић, утицала су на темељну измену програмске схеме живописа у српским манастирима. Њено мишљење је да су напуштена сведена програмска решења из цркава у рашком стилу из XIII века и почев од времена краља Милутина, а нарочито у време његових наследника краља Стефана Дечанског и цара Душана, и да нови унутрашњи распоред и стил фресака XIV века прати најновија достигнућа византијске уметности. Између осталог умножили су се христолошки и богородични циклуси, који сада заузимају велике површине у унутрашњости цркава и манастира. Управо је један такав циклус – Богородични акатист предложена тема рада Петре Коснић. Приказ акатиста из манастира Дечани представља најстарији циклус ове садржине познат у српском средњовековном сликарству. Пре Дечана, овај циклус био је насликан у другој и трећој деценији XIV века у црквама Светог Николе Орфаноса, Богородице Казанцијске у Солуну и Богородице

Олимпиотисе у Еласону, али се ни у једној од ових цркава није сачувао у целини. Циклус Богородичног акатиста из Дечанског католикона докторанд Коснић ће упоредити са сликарским решењем истоветних композиција из манастира Пећка патријаршија.

Актуелност и значај истраживања

Докторанд Коснић истиче да је у XIV веку дошло до увођења већег броја химнографских тема, хагиографских сцена и циклуса о Богородици у иконографски програм православних храмова, а у Србији по први пут у живопису манастира Пећка патријаршија и Високи Дечани. Иако се ради о химни која има веома дугу традицију, њено ликовно приказивање на фрескама, иконама и рукописима започело је тек у ери Палеолога, почетком XIV века, наглашава Коснић. Она сматра да сходно томе расветљавање процеса и узрока у богословском, културном али и политичком животу у Србији и Византији, који су довели до појаве Акатиста као ликовног приказа, представља питање које још увек чека на један свеобухватан и систематичан одговор. За њу други аспект ове проблематике представља питање развоја одређених сцена из Акатиста, на које се може одговорити само међусобним упоређивањем сачуваних приказа и њиховим поређењем са рукописном заоставштином. Бројна питања су остала отворена када је у питању ова композиција, као на пример ко су њени аутори у поменута два случаја, зашто је изабран постојећи распоред фресака, какву поруку шаљу одређени детаљи, шта су били узор уметника, али и који текст Акатиста је извор за ликовне приказе итд. Коснић је на становишту да посебну пажњу завређује улога црквених поглавара и ктитора у формирању, осмишљавању и надгледању процеса настанка зидног сликарства у нашим средњовековним манастирима и црквама.

Предмет истраживања

Коснић се ослања на одавно познате основне податке о историји, архитектури и живопису манастира Пећка патријаршија и Високи Дечани. Међутим, она узима у обзир да у новије време теолози, историчари уметности, конзерватори постављају све сложенија питања и очекују потпуније и детаљније одговоре, засноване на детаљној анализи сачуваних примера архитектуре и живописа, као и сагледавању прилика које су утицале на њихов настанак. С тим у вези, предмет интересовања и анализе њене будуће дисертације су ликовни прикази Богородичног акатиста у

два поменута манастира, њихов развој, међусобне везе као и утицаји друштвених, политичких, али и културних и богословских прилика на њихов настанак.

Коснић је покушала и успела да објасни да је Акатист похвална песма, то јест химна Православне Цркве у част Пресвете Богородице, Господа Исуса Христа и светих која се чита или слуша стојећи, за разлику од катизме која се слуша седећи. Навела је да порекло води од грчке речи “akathistos” која означава негацију седења што дословно значи неседалан. Први акатист био је састављен у част Пресвете Богородице и први пут је отпојан у току свеноћног бденија у Влахернској цркви у Константинопољу 7. августа 626. године, као похвална песма Богомајци због чудесног избављења Константинопоља од напада многобожаца – Персијанаца, Авара и Скита. Позната је чињеница да се са осликавањем сцена и Богородичног акатиста започело почетком XIV века у Византији, у тренутку када је дошло до обнове византијске уметности под тзв. ренесансом Палеолога. Упоредо са појавом Акатиста у византијским црквама и храмовима осликавају се прве сцене ове композиције и код нас, тачније у манастиру Високи Дечани.

Структуру докторског рада кандидат Коснић гради на чињеници да је Манастир Високи Дечани један од најзначајнијих споменика наше средњовековне сакралне архитектуре, да има облик петобродне базилике са куполом над централним делом и пространу тробродну припрату, као и да представља савршени спој романичког и рашког стила. Дечански саборни храм представља једну од највећих средњовековних „галерија“ фресака и један од ретких црквених споменика који је током дуге и бурне историје остао неоштећен. Мало где у Европи се може наћи толики број добро, чак савршено очуваних фресака из прве половине XIV века. Дечански фрескопис сачињава преко хиљаду композиција, са више хиљада ликова, који својим садржајем представљају свеукупност знања средњовековног човека. Многи циклуси приказани у Дечанима се ретко налазе у живопису византијског света, неки су чак јединствени, а неки се у Дечанима први пут појављују. Управо је један такав циклус – Богородични Акатист предложена тема докторског рада Петре Коснић. Циклус Богородичиног Акатиста насликан је над јужном певницом и у јужном броду цркве, у параклису посвећеном Светом Николи. Својим изгледом овај Акатист наликује осталим представама ове теме у зидном сликарству XIV века, па она на основу тога закључује да су фрескописци полазили од неког несачуваног цариградског обрасца. Са друге стране, Коснић сматра да је овај Акатист сликарима који су на њему радили омогућио поприличну слободу у решавању композиције и могућност уношења бројних ликовних појединости. Циклус

Акатиста је, по њеном мишљењу, дело двојице мајстора, непознатог имена, од којих је један осликао свод јужне певнице, а други је радио у параклису Светог Николе.

Косић наглашава да је Манастир Пећку патријаршију чини један комплекс здања који је постепено настајао од треће деценије XIII века до средине XIV века и који се састоји од главне цркве Светих Апостола уз коју је са северне стране дозидана црква Светог Димитрија, а са јужне Богородичина црква са капелом Светог Николе, као и заједничке спољне припрате на западној страни. У том временском периоду настаје и први слој Пећког живописа и он нам на изврстан начин преноси оновремена богословска, уметничка али и политичка схватања, изложила је Косић. Фрескопис овог манастира, по њеном мишљењу, предочава тадашњи хришћански поглед на свет. Када је реч о сценама Богородичног акатиста, Косић укзује да се оне налазе у средњем травеју цркве Светих Апостола и да зидних слика у овом храму има из различитих раздобља, што је последица чињенице да је Пећка патријаршија током своје дуге историје често била преправљана и проширивана, а нове или оштећене површине биле су прекривене новим фрескописом. Тако је у време патријарха Пајсија извршена једна обнова зидног сликарства Светих Апостола. Карактеристично за ову обнову било је настојање да се обнови стари репертоар свуда где је за то постојало довољно трагова. До времена патријарха Пајсија нису вршене никакве интервенције на пећком фрескопису и за то време фреске су у приличној мери овештале, а неки делови су у потпуности пропали. Не дирајући ништа што је преостало из ранијих времена, живописци досликавају све оно што је пропало у распону од три столећа, а што Косић сматра релевантним за израду њене предложене докторске тезе. Из времена те обнове на своду су сачуване представе Христа као Анђела Великог савета, Сведржитеља и Старог данима, испод су девет пророка у попрсјима, а још ниже су делимично очуване сцене које илуструју познату химну-Богородичан акатист. Циклус фресака започиње на јужној страни средњег травеја, од представе пророка Захарије из фрескосликарства око 1260. године и у осам сцена протеже се у једној зони до Јоаникијевог лука из средине XIV века. Обиље разноликих фресака од тринестог до седамнаестог, односно деветнаестог века, у цркви Светих Апостола омогућава докторанду Косић да се сагледа сажету историју нашег зидног сликарства у распону од шест столећа, са свим њеним узлетима и падовима.

Основне хипотезе докторанда Петре Косић

Основна (општа) хипотеза

Њена основна хипотеза је да је есхатолошки карактер православног храма и литургијског простора естетски приказан фрескама, иконама, одежама свештеника, појањем итд. Фрескопис, иконе и сам храм са својим архитектонским дизајном и унутрашњим распоредом сликаних композиција има узвишени циљ да оживи осећај присуства Божијег у сваком човеку који приступа у храм. Коснић сматра да историја живописања наших средњовековних манастира има своју дугу историју испуњену узвишеним богословским и уметничким достигнућима, али и падовима и опадањима у квалитету самог фрескописа, у одређеним историјским приликама. Стога, њено је мишљење, да детаљно проучавање историје фрескосликарства у нашим манастирима на Косову и Метохији захтева и анализирање контекста у којем одређени слојеви фрескописа и одређене композиције настају. Поштовање које се указивало Пресветој Богородици почетком четрнаестог века, сматра Коснић, добило је и свој ликовни израз кроз изображавање сцена из Богородичног Акатиста. Она стоји на становишту да је у досадашњим радовима на тему фрескописа манастира Високи Дечани и Пећка патријаршија, композицијама из циклуса Богородичиног акатиста посвећена сразмерно мала пажња када је у питању њихово порекло, место и улога у литургијском простору. Њено мишљење је да се основна идејно-програмска замисао ансамбла фресака у нашим средњовековним црквама мора подвргнути дубљој и целовитијој анализи. Коснић је упозната да је њихово истраживање већ раније започето али да није доведено до краја. Њу инспирише чињеница да је циклус Акатиста међу композицијама које красе наше манастире јединствена појава, а од свих сачуваних и нама познатих примера, прикази у Дечанима и Пећкој Патријаршији су најцеловитији и добро сачувани. Стога, Коснић очекује да ће овај њен предлог теме докторске тезе начинити одређени помак ка систематском сагледавању ове проблематике и представљати успешан покушај да се пружи оговор на нека отворена питања везана за ликовни приказ Акатиста.

Почетне хипотезе у предложеној теми докторске дисертације Петре Коснић

Прва претпоставка од које докторанд Коснић полази јесте да је ликовно приказивање Акатиста на сводовима наших средњовековних манастира последица нарочитог поштовања које Богородица има у Цркви. Сви догађаји из њеног живота били су већ представљени на фрескама и иконама у оквиру циклуса Богородичних празника. Илустровање Акатиста, као посебне целине у

оквиру тог циклуса, било је последица велике популарности коју је ова химна, испевана у част Пресвете Богородице, имала у народу. Срби су се са Акатистом први пут срели кроз његов превод на словенски у оквиру Посног триода и од тада та химна постаје омиљена у народу. Из сачуваних записа из овог периода забележена је и интензивнија заступљеност Акатиста у оквиру служби, које су се одвијале у манастирима и као део монашког молитвеног правила. Чим се идеја о сликању сцена из Акатиста појавила у Византији, она је прихваћена и у Србији, тако да највећи број сачуваних представа потиче са простора српске средњовековне државе и Византије, тврди Коснић.

Друга претпоставка Петре Коснић је да су друштвено-историјски процеси крајем тринаестог и почетком четрнаестог века утицали на настанак и развој ликовног приказивања химне испеване у част пресвете Богородице још почетком седмог века. Развој иконографије Акатиста припада, дакле, историјским и уметничким оквирима доба династије Палеолога у Византији. Ту се пре свега мисли на историографију, философију, сликарство и архитектуру доба Палеолога, који су оставили трага и на околне народе и државе. Развоју одређених сцена из циклуса Акатиста допринело је, сматра Коснић, и изузетно поштовање иконе Богородице Одигитрије у Цариграду, односно литије и богослужења која су вршена са овом иконом.

Такође, Коснић претпоставља да су у формирању и осмишљавању унутрашњег распореда фресака у овим манастирима пресудну улогу имали њихови ктитори и црквени поглавари, који су надгледали процес живописања. Њихови ставови, истанчан сензибилитет за богословско и уметничко осмишљавање литургијског простора, рефлектовали су се, тврди Коснић, и на то које су се композиције сликале на сводовима цркава и манастира.

Циљеви истраживања

Циљ предложеног докторског истраживања Петре Коснић је да на основу добро сачуваних илустрација Богородичиног акатиста у манастирима Пећка патријаршија и Дечани прикаже целу композицију и укаже на њену јединственост и значај за српско средњовековно фрескосликарство. Интенција њеног рада је у тежњи да изложи једну пажљиво осмишљену богословску анализу приказаних сцена из Акатиста и протумачи одређена ликовна решења у композицији. Такође, настоји да прикаже међусобну зависност између друштвених, историјских, богословских и уметничких прилика почетком четрнаестог века и настанка циклуса Акатиста. С

обзиром на то да је приказ Акатиста у манастиру Пећка патријаршија из седамнаестог века, циљ њеног рада је и да направи међусобно поређење, анализу и вредновање ова два приказа са богословског, историјског и уметничког становишта.

Она сматра да се научна оправданост њеног истраживања огледа у проширивању и продубљивању знања о свим питањима везаним за предмет предложене докторске дисертације. Коснић се искрено нада да ће њено истраживачко дело не само на оригиналан и квалитетан начин представити у новом светлу личности и стваралачку делатност у нашим манастирима, већ и отворити нову страницу у правцу садржајнијег поимања улоге фрескосликарства у нашим црквама и манастирима.

Методе истраживања

Методе које ће докторанд Коснић користити у овом раду прилагођене су природи истраживања, у оквиру којег ће бити прикупљени, анализирани и интерпретирани подаци који се тичу уметничких, културних, друштвених и богословских вредности српског фрескописа из манастира Дечани и Пећка патријаршија и њихове међусобне условљености. На основу критичке анализе досадашњих релевантних истраживања и ставова аутора објављених у расположивој литератури, кандидат ће покушати да утврди основне карактеристике ликовног израза познате химне испеване у част Пресвете Богородице, као и његову зависност од датог историјског, уметничког и богословског контекста у коме настаје.

У раду ће, због сложености истраживања, докторанд користити више метода истраживања и више релевантних извора података. Користиће се **историјском методом** приликом прикупљања извора и података о историјским, друштвеним, културним и богословским процесима који су условили појаву циклуса Акатиста у нашем фрескосликарству.

Друга метода коју ће Коснић користити је **Анализа садржаја** што подразумева коришћење и анализирање разних постојећих извора као што су зборници радова, монографије, научни радови и други извори у којима се налазе подаци или садржаји које ћемо истраживати. Циљ оваквог њеног приступа је да изведе систематизацију, анализу и генерализацију, које могу бити од помоћи у објашњавању настанка и развоја циклуса Богородичиног акатиста.

Трећа метода је **Метода посматрања (опсервације)** - Коришћењем ове методе она ће покушати да дође до непосредног увида у предмет свог истраживања - ликовног приказа Акатиста у манастирима Пећка патријаршија и Дечани. Посматрање и теренске белешке јој могу помоћи при обнављању и провери досадашњих запажања и закључака у научној литератури.

Четврта метода коју ће Коснић користити је **Компаративна метода** уз помоћ које ће покушати да утврди сличности, односно разлике и евентуалне утицаје између два примера ликовног израза Акатиста.

У закључку ће применити **Методу синтезе** којом ће на основу добијених резултата истраживања предложити решења и одговоре на основна питања овог рада.

Стање питања

Коснић је у наставку експозеа изнела своје увиде у допринос изучавању ликовног представљања Акатиста који су дали су бројни богослови, историчари, историчари уметности и други. Међу познатијим истраживачима, које она наводи су Жаклин Лафонтен-Дозоњ¹, која је у свом делу посветила и једну посебну студију дечанском Богородичином Акатисту, А. Пецолд² и Е. Константиноидис³. О месту Акатиста у богослужењу писао је, такође, Егон Велес⁴ који се бавио пореклом ове химне, текстуалним предлошцима и мелодијским записом. Од новијих истраживача треба споменути и Јоаниса Спатаракиса⁵, који је писао о ликовним представама Акатиста у црквама на Криту, али и о сликању Акатиста у рукописима и иконама. О појму Акатиста, времену настанка и питању аутора, писао је, такође, Ђ. Трифуновић.⁶

1 J. Lafontaine-Dosogne, *L'Illustration de la première partie de l'Hymne Akathiste et sa relation avec les mosaïques de l'Enfance de la Vierge à Djami*, Byzantion LIV, 2 Bruxelles, 1984

2 A. Pätzold, *Der Akathistos-Hymnos. Die Bilderzyklen in der byzantinischen Wandmalerei des 14. Jahrhunderts*, Stuttgart 1989

3 E. Constantinides, *The question of the date and origin of the earliest Akathistos cycles in monumental painting in the light of the Akathistos of the Ojymptotissa at Elasson*, XVIe Congrès international d'études byzantines, Resumes des communications, Wien 1981

4 E. Wellesz, *The Akathistos Hymn*, Copenhagen 1957

5 I. Spatharakis, *The pictorial cycles of the Akathistos Hymn for the Virgin*, Alexandros press, Leiden, 2005

6 Ђ. Трифуновић, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1990 такође треба видети о овој теми и *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. A. Kazhdan Vol. 1-3, 1, Oxford University Press, 1991 и *Reallexikon zur byzantinischen Kunst*, ed. Kl. Wessel, Stuttgart 1966

Коснићевој је позната и прва значајнија монографија о манастиру Дечани која је објављена 1941. године из пера др Владимира Петковића и архитекте Ђурђе Бошковић.⁷ После Другог светског рата манастир је почео да привлачи пажњу и иностраних истраживача, међу којима су Андре Грабар, Дејвид Талбот-Рајс, Виктор Никитич Лазарев, Алис Владимировна Банк, Шарл Делвоа, Волфганг Фрица Фолбах, Жаклин Лафонтен-Дозоњ и Џон Беквит. Међутим, Коснић наглашава да почасно место међу свим истраживачима припада свакако Владимиру Петковићу. У свом делу *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*⁸, он је на једном месту сакупио податке о споменицима српског порекла. У делу у коме говори о Дечанима Коснић налази све важне податке о његовој историји и уметничком благу. Описи се односе и на архитектуру и на сликарство. Живопис је врло пажљиво пописан, све је набројано, како по просторима и зонама, тако и по циклусима. Ова монографија је утицала и била инспирација каснијим истраживачима од којих су најзначајнији Светозар Радојчић, Војислав Ј. Ђурић, Гордана Бабић, Бранислав Тодић, Милка Чанак Медић и други. Докторанд указује да је је Светозар Радојчић у свом капиталном делу *Мајстори старог српског сликарства*⁹ у Дечанском фрескопису разлучио постојање неколико уметника и објаснио разлике у начину њиховог рада на појединим деловима храма. Тада је, по први пут, успостављена подела стилова на монументални, наративни и декоративни. Војислав Ђурић је у својим радовима подвукао енциклопедијски карактер дечанског сликарства, указавши да оно показује ученост средине, као и знање сликара. У новије време незаобилазан је и зборник радова *Зидно сликарство манастира Дечана, грађа и студије* у издању САНУ из 1995. године. У овом зборнику су дати описи дечанских фресака према циклусима по којима су сликани. Међу радовима које Коснић наводи, за њу је најзначајнији рад Гордане Бабић „Богородичин Акатист“, у коме су описане све сцене Акатиста, изображеног у Дечанима. Описани су ликови, њихова одећа, архитектура, распоред сцена, натписи и делимично дат историјски и богословски контекст настанка Акатиста у Дечанском католикону. За Коснић је значајан и рад Марке Томић Ђурић *Представе последњих строфа Богородичиног Акатиста у српском зидном сликарству XIV века и култ Богородице Одигитрије*¹⁰.

7 В. Р. Петковић, Ђ. Бошковић, *Манастир Дечани*, Београд 1941

8 В. Петковић, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, САНУ Посебна издања, Београд 1950

9 С. Радојчић, *Мајстори старог српског сликарства*, Научна књига, Београд 1955

10 М. Томић Ђурић, *Представе последњих строфа Богородичиног Акатиста у српском зидном сликарству XIV века и култ Богородице Одигитрије*, Ниш и Византија 9, (2011)

Када је реч о сликарству манастира Пећка Патријаршија, Коснић је мишљења да је незаобилазно дело Војислава Ђурића, Симе Ђирковића и Војислава Кораћа под називом *Пећка Патријаршија*¹¹. Ово капитално дело, изузев историјских чињеница, доноси јој и обиље података о фрескопису манастирског комплекса. У њему је дат преглед свих досадашњих проучавања и нова тумачења проблема везаних за цркву Светих Апостола, уз коментаре старије литературе. Од старијих аутора Коснић ће користити и радове Ђурђа Бошковића¹², Милке Чанак Медић¹³ и Бранислава Тодића¹⁴. Велики допринос проучавању фресака у средишњем травеју цркве Светих Апостола, у оквиру којег се налази циклус Акатиста, који је од великог значаја за предложену дисертацију Петре Коснић, дала је Радојка Зарић у свом раду *Фреске у средњем травеју цркве Светих Апостола у Пећи*¹⁵. У овом раду Зарић је дала опис и тумачење свих композиција насталих приликом обнове фрескописа у време патријарха Пајсија, почетком седамнаестог века.

Прелиминарна структура рада

Предложена структура рада Петре Коснић би се састојала од увода, три поглавља у главном делу, подељена на потпоглавља, закључка и списка литературе.

Увод

У овом делу рада докторанд Коснић би образложила актуелност и значај теме, осврнула би се на стање питања, одредила његов лимит, представила методологију истраживања, и прелиминарно поставила оквире истраживања.

1. Преглед појаве и развоја ликовног приказа Богородичиног Акатиста

11 В. Ђурић. et all., *Пећка Патријаршија*., Југословенска ревија, Београд 1990

12 Ђ. Бошковић, *Осигурање и ресторација цркве манастира св. Патријаршије у Пећи*, Старице VIII—IX (1933—1934)

13 М. Čanak-Medić, *Prilog proučavanju crkve sv. Apostola u Peći*, Зборник заштите споменика културе XV, Београд 1964; иста, *Архиепископ Данило II и архитектура Пећке патријаршије*, у Архиепископ Данило II и његово доба, Београд 1991

14 Б. Тодић, *Најстарије зидно сликарство у Св. апостолима у Пећи*, Зборник за ликовне уметности 18, Нови Сад 1982; исти, *Патријарх Јоаникије — ктитор фресака у цркви Св. апостола у Пећи*, Зборник за ликовне уметности 16, 1980

15 Р. Зарић, *Фреске у средњем травеју цркве Светих Апостола у Пећи*; иста *Поставка ризнице у Пећкој патријаршији — фрагмент фреске из Акатиста*, Гласник Друштва конзерватора Србије 14, 1990

Истраживање овако формулисане проблематике предложеним методолошким поступком, након уводног дела, Коснић би започела представљањем кратке историје химне Акатиста. У оквиру овога истакла би његову богослужбену употребу у Цркви, али и у келијном правилу монаха и мирјана. Затим би се бавила анализом контекста у коме се јављају прве представе Акатиста у Византији и Србији почетком четрнаестог века. Нарочиту пажњу би посветила друштвено-историјским, богословским и културолошким приликама које су допринеле укључивању циклуса Акатиста у унутрашњу декорацију наших средњовековних манастира. Под тиме Коснић подразумева тзв. ренесанса Палеолога, територијална проширења Србије и долазак у још већи контакт са византијском културом, сликарством и архитектуром, али и утицај богословских схватања и покрета почетком четрнаестог века на формирање одређених сликарских композиција и циклуса, као што је нпр. исихастички покрет.

2. Циклус Богородичиног акатиста у манастиру Високи Дечани

У овом делу Коснић би дала основне податке о самом циклусу, као што су време његовог настанка, место које заузима у манастирском храму и стање у коме се налази фрескопис. У оквиру овог дела би описала сваку композицију коју би пратити пригодни коментари, а који би се односили на њену историјску и богословску позадину, поводом чега би дала и уметничку анализу сваке сцене. Такође, Коснић би покренула бројна питања и предочила одговоре на претходно постављена питања. За њу су најзначајнија питања ауторства, улога ктитора и црквених поглавара у креирању сцена, те питање текстуалног предлошка који се користио приликом исписивања натписа изнад сваке композиције.

3. Циклус Богородичиног акатиста у манастиру Пећка патријаршија

После општих податка о времену, месту и уметницима, Коснић би анализирала обнову фрескописа у цркви Светих Апостола у време патријарха Пајсија. Тим поводом би истакла разлике у стилу, палети боја и генерално квалитету фресака у Дечанима и цркви Светих Апостола у Пећкој патријаршији. Такође, Коснић би извршила поређење сликарских приказа из Пећке патријаршије са оним у Дечанима, како би утврдила могући утицај дечанског сликарста на формирање и

осмишљавање унутрашњости Пећког манастира, чији су одређени делови фрескописа временом пропали.

Схематски приказ

Схематски приказано, ово би била прелиминарна структура предложеног докторског рада Петре Коснић:

Резиме

Садржај

Увод

1. Преглед појаве и развоја ликовног приказа Богородичиног Акатиста

1.1 Порекло химне Богородичиног Акатиста

1.2 Прилике у Византији и Србији почетком XIV века

1.3 Развој ликовне представе Акатиста у српском средњовековном сликарству

2. Циклус Богородичиног акатиста у манастиру Високи Дечани

2.1 Дечански фрескопис

2.2 Положај Акатиста међу осталим композицијама

2.3 Опис сцена

3. Циклус Богородичиног акатиста у манастиру Пећка патријаршија

3.1 Фрескопис цркве Светих Апостола

3.2 Обнова фрескописа из времена патријарха Пајсија

3.3 Опис сцена

Закључак

Библиографија

Прелиминарна литература предложеног докторског рада Петре Коснић

- Бабић Гордана, *Богородичин Акатист*, у: Зидно сликарство манастира Дечана, грађа и студије, САНУ, Београд, 1995, 149-159

- Бошковић Ђ, *Осигурање и ресторација цркве манастира св. Патријаршије у Пећи*, Старица VIII—IX (1933—1934), 19-108
- Constantinides, E. *The question of the date and origin of the earliest Akathistos cydes in monumental painting in the light of the Akathistos of the Olympiotissa at Elasson*, XVIe Congres international d'etudes byzantines, Reshnes des communications, Wien 1981, 25-46, 290-296
- Грозданов Ц. *Илустрација химни Богородичиног Акатиста у цркви Богородице Перивленге у Охриду*, Зборник Светозара Радојчића, Београд 1969, 39-52
- Ђурић Војислав, *Византијске фреске у Југославији*, Београд, 1975, 67-99, 156-165
- Ђурић Војислав, *Историјске композиције у српском сликарству и њихове књижевне паралеле III*, Зборник радова Византолошког института, књ.11, Београд, 1968, 99-125
- Ђурић, В. et all., *Пећка Патријаршија*. Београд, Југословенска ревија, 1990, 27-34, 58-63, 145-162
- Ђурић Балша, *Послератна истраживања зидног сликарства у манастиру Дечани*, у Зидно сликарство манастира Дечана, грађа и студије, САНУ, Београд, 1995, 3-13
- Ђорђевић Бабић Гордана, *Разгрананање уметничке делатности и појава стилске разнородности*, у: Историја Српског народа, 84-95
- Јовић Александра, *Акатист као жанр црквене химнографије*, Зборник радова Филозофског факултета, XLIII. 2013, 701-722
- Lafontaine-Dosogne, J. *L'Illustration de la premiere partie de l'hymne Akathiste et sa relation avec les mosaïques de l'Enfance de la Kariye Djami*, Byzantion LIV, 2 Bruxelles, 1984, 655-656, 673-679, 702
- Lixaceva, V. *The Illumination of the Greek Manuscript of the Akathistos Hymn* (Moscow, State Historical Museum, Synodal Gr. 429), 428-435
- Петковић Р. Владимир, Ђурђа Бошковић, *Манастир Дечани*, I-II, Београд 1941, 62-74
- Петковић Р. Владимир, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, САНУ, Београд, 1950, 73-79
- Petković, S. *Zidno slikarstvo na području Pečke patrijaršije 1557-1614*. Novi Sad: Matica srpska, 1965, 33-65
- Pätzold, A. *Der Akathistos-Hymnos. Die Bilderzyklen in der byzantinischen Wandmalerei des 14. Jahrhunderts*, Stuttgart 1989, 13-24, 59-60
- Peltomaa, L. "Cease your lamentations, I shall become an advocate for you". *Mary as Intercessor in Romanos' Hymnography* у: Presebeia Theotokou, ed. Leena Mari Peltomaa, Andreas Kulzer, Pauline Allen, Wien, 2015, 101-120
- Proxorov, G., *A Codicological Analysis of the Illuminated Akathistos to the Virgin* (Moscow, State Historical Museum, Synodal Gr. 429), 47-65
- Радојчић Светозар, *Мајстори старог српског сликарства*, Београд 1955, 86-93
- Радојчић Светозар, *Старо српско сликарство*, Академска књига, Београд, 2010, 27-49
- Радојчић Светозар, *Портрети српских владара у средњем веку*, Београд 1997, 14-26
- *Reallexikon zur byzantinischen Kunst*, ed. Kl. Wessel, Stuttgart 1966, 132-147
- Spatharakis, I. *The pictorial cycles of the Akathistos Hymn for the Virgin*, Alexandros press, Leiden, 2005, 50-54, 68-73
- Strzygowski, J. *Die Miniaturen des serbischen Psalters*, II, Wien 1906, 57-59
- *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. A. Kazhdan Vol. 1-3, 1, Oxford University Press, 1991, 44

- Тодић Бранислав, Милка Чанак Медих, *МАНАСТИР ДЕЧАНИ*, Музеј у Приштини, Центар за очување наслеђа Косова и Метохије-Mnemosyne, Српски православни манастир Дечани, Београд, 2005, 362-370
- Тодић, Б. *Српско сликарство у доба краља Милутина*. Београд, 1998, 120-124
- Тодић, Б. *Најстарије зидно сликарство у Св. апостолима у Пећи*, Зборник за ликовне уметности 18, Нови Сад 1982, 19-38
- Тодић, Б. *Патријарх Јоаникије — ктитор фресака у цркви Св. апостола у Пећи*, Зборник за ликовне уметности 16, 1980, 85-101
- Трифуновић, Ђ. *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1990, 15-17
- Чанак Медих Милка, *Архиепископ Данило II и архитектура Пећке патријаршије*, у Архиепископ Данило II и његово доба, Београд 1991, 297-305
- Čanak-Medić Milka, *Prilog proučavanju crkve sv. Apostola u Peći*, Зборник заштите споменика културе XV, Београд 1964, 165-169
- Wellesz E., *The "Akathistos", A Study in Byzantine Hymnography*, 13-34

После детаљно изложеног експозеа докторанда Петре Коснић чланови Комисије су приступили постављању питања и анализи предлога.

Професор Карановић је први поставио питање да ли су већ раније обављена и објављена истраживања на исту тему, а посебно га је интересовало шта је ново у приступу овој теми код колегинице Коснић. Професор Карановић је још приметио да у овом раду неће бити превише простора да се анализира ликовност представа акатиста у споменутим манастирима, а допунио је запажање и опаском да теолошка наратија и смисаоност ликовних представа у црквеном сликарству, посебно православног црквеног предања, такође имају изражен ликовни идентитет и особеност. Он је указао и на потешкоће са којима ће се сусрести докторанд приликом израде предложеног рада, посебно у контексту компарације две ликовне композиције које су тематски повезане, а временски удаљене и стилски другачије.

Следећи је постављао питања професор Деврња који је нагласио комплексност теме и указао на богослужбену особеност Акатиста као молитвене форме коју је неопходно темељно сагледати и литургички анализирати. Поред тога, професор Деврња је истакао чињеницу да је потребно извршити и језичку анализу текста Акатиста, односно компарирати његову грчку, црквенословенску и српску верзију, будући да је мишљења да сам текст у својим различитим појавним формама има другачију ритмику и смисаону динамику која се могла пројавити и на ликовним представама Акатиста које ће бити предмет истраживања Петре Коснић. Он је још нагласио да и поред недовољног простора за истраживање, ликовност и ликовни аспекти анализираниог сликарства морају бити део предложеног докторског рада, у мери у којој је то могуће. Истакавши особену мултидисциплинарност теме професор Деврња је указао докторанду на изазове

тематског расплињавања и недовољног фокусирања на дубље теолошке и просторно-литургијске аспекте предложеног истраживања.

На крају је и професор Убипариповић нагласио богословску димензију анализе ликовних представа предложених сцена Акатиста. Он је још истакао неопходност предузимања литургијско-теолошких истраживања о Богородици, што би чинило цело поглавље у предложеном докторском раду Петре Коснић. Професор Убипариповић је усмерио интересовања докторанда према значају беседа Јована Дамаскина о Богородици и њиховом утицају на формирање Акатиста и његовог теолошког наратива, као и на значај предузимања истраживања о самом акатисту као богослужбеној форми и његовом утицају на развој богослужења и народне побожности.

Комисија је једногласно, уз обавезу да изнете сугестије, критике и анализе буду узете у обзир приликом израде рада, прихватила и одобрила предлог теме докторске тезе докторанда Петре Костић под називом:

*Сцене из Богородичиног акатиста у животису манастира Пећка патријаршија и
Високи Дечани*

-

богословско-историјска анализа

професор Владимир Карановић,
Академија СПЦ за уметност и конзервацију

ван. професор др Србољуб Убипариповић, ПБФ УБ

ван. професор др Зоран Деврња, ПБФ УБ

ПРИЈАВА
ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Име (име родитеља) и презиме Петра Новак Косић
2. Студијски програм Литургија / Теологија (ДСТ)
3. Школска година уписа на студијски програм 2021
4. Број индекса 21/3010

5. Претходно образовање кандидата (основне и мастер студије): _____

ПБФ основне, ПБФ мастер, Академички Служба за уметн. и конзерв.
Accademia dell'Uso

6. Радни наслов теме докторске дисертације Судење из Боговдичног

Академички уживотиса Манастира Пејка патријаршија и Високи Децени богослов

7. Научне области које обухвата тема докторске дисертације _____

историјска Англија

Литургија, Историја Цркве, Историја уметности

8. Контакти (телефон, мобилни телефон, e-mail): 065 8198722

Petra.1711@yahoo.com

Прилози:

- Образложење теме (научна област из које је тема, предмет научног истраживања, основне хипотезе, циљ истраживања и очекиване резултате, методе истраживања и списак стручне литературе која ће се користити)

- Биографија кандидата

- Библиографија кандидата

- Изјава да предложеној тему кандидат није пријављивао на другој високошколској установи у земљи или иностранству

- Мишљење одговарајућих етичких комитета о етичким аспектима истраживања, уколико је предвиђено посебним прописима.

Подносилац пријаве

Петра Косић

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ

Образложење предлога теме докторске дисертације

Предлог теме:

Сцене из Богородичиног акатиста у живопису манастира Пећка патријаршија
и Високи Дечани

богословско-историјска анализа

Ментор: Проф.др Драган Ашковић

Кандидат:

Петра Коснић 21/3010

Београд, мај 2023.

Садржај

Увод	3
Актуелност и значај истраживања	5
Предмет истраживања	6
Основне хипотезе	9
Циљеви истраживања	11
Методе истраживања	12
Стање питања	13
Прелиминарна структура рада	15
Схематски приказ	17
Прелиминарни списак литературе	18

Предложени наслов теме докторске дисертације гласи: „Сцене из Богородичиног акатиста у живопису манастира Пећка патријаршија и Високи Дечани, богословско-историјска анализа“

Увод

Изучавање православне иконографије и фрескосликарства је, уопште узевши, саставни део литургијске науке и богословља. Озбиљан приступ одређеним питањима, која се баве литургијском проблематиком, подразумева и анализу литургијског простора у чији састав улази бављење феноменом свештене уметности. Она, за разлику од световне уметности, своје извориште има пре свега у библијским и теолошким ставовима. Њена главна служба је у иконичном представљању есхатолошке реалности, која се тек има открити као истина будућег века. Међутим, она има и много других функција, од којих би требало истаћи њену педагошку улогу у образовању хришћанских нараштаја. Уметност коју Црква вековима негује јесте у функцији учења и проповеди о Царству Божијем. Сва изражајна средства Цркве, била она вербална или невербална, писана или сликана, само су различите манифестације теолошког говора којим Црква од самог почетка преноси своју основну поруку, а то је спасење човека и целокупне творевине у личности Господа Исуса Христа.

Фокус овог рада је на једном особито занимљивом програмском решењу, које се појављује у нашој средњовековној уметности, а реч је о циклусу Богородичиног или Благовештењског акатиста. Као егзамплари ове сликарске композиције у раду се користе сачуване композиције из манастира Пећка патријаршија и Високи Дечани.¹ Треба истаћи да је појава циклуса Богородичиног акатиста приликом живописања наших средњовековних манастира условљена културним и политичким приликама у српској држави почетком XIV века. Територијална освајања краља Милутина и касније

¹ Осим циклуса акатиста у ова два манастира, познати су и други прикази Богородичног акатиста као на пример у Марковом манастиру, Матеичу или чак као илустрација у Минхенском псалтиру.

успостаљање јаке и стабилне државе са добрим везама на византијском двору омогућила су слободну размену уметника као и непосредне додире српске живописачке средине са најнапреднијим токовима византијске уметности тог доба тзв. ренесансе Палеолога. Нова богословска и уметничка схватања утицала су на темељну измену програмске схеме живописа у српским манастирима. Напуштена су сведена програмска решења из цркава у рашком стилу из XIII века и почев од времена краља Милутина, а нарочито у време његових наследника краља Стефана Дечанског и цара Душана, унутрашњи распоред и стил фресака прати најновија достигнућа византијске уметности. Између осталог умножили су се христолошки и богородични циклуси, који сада заузимају велике површине у унутрашњости цркава и манастира. Управо је један такав циклус – Богородични акатист тема овог рада. Приказ акатиста из манастира Дечани представља најстарији циклус ове садржине познат у српском средњовековном сликарству. Пре Дечана, овај циклус био је насликан у другој и трећој деценији XIV века у црквама Светог Николе Орфаноса, Богородице Казанцијске у Солуну и Богородице Олимпиотисе у Еласону, али се ни у једној од ових цркава није сачувао у целини. Циклус Богородичног акатиста из Дечанског католикона биће упоређен са сликарским решењем истоветних композиција из манастира Пећка патријаршија.²

² Овај манастир представља скуп више цркава насталих у различитом временском периоду, па се у њему налази неколико слојева живописа. Благовештенски Акатист се налази на јужном делу свода у Цркви Светих Апостола и састоји се од приказа старозаветних пророка предвођених приказом цара Давида, а потом следе сцене из Богородичиног Акатиста и њих има девет.

Актуелност и значај истраживања

У XIV веку дошло је до увођења већег броја химнографских тема, хагиографских сцена и циклуса о Богородици у иконографски програм православних храмова, а у Србији по први пут у живопису манастира Пећка патријаршија и Високи Дечани. Иако се ради о химни која има веома дугу традицију³, њено ликовно приказивање на фрескама, иконама и рукописима започело је тек у ери Палеолога, почетком XIV века. Сходно томе расветљавање процеса и узрока у богословском, културном али и политичком животу у Србији и Византији, који су довели до појаве Акатиста као ликовног приказа, представља питање које још увек чека на један свеобухватан и систематичан одговор. Други аспект ове проблематике представља питање развоја одређених сцена из Акатиста, на које се може одговорити само међусобним упоређивањем сачуваних приказа и њиховим поређењем са рукописном заоставштином. Бројна питања су остала отворена када је у питању ова композиција, као на пример ко су њени аутори у поменутом два случаја, зашто је изабран постојећи распоред фресака, какву поруку шаљу одређени детаљи, шта су били узор уметника, али и који текст Акатиста је извор за ликовне приказе итд. Посебну пажњу завређује улога црквених поглавара и ктитора у формирању, осмишљавању и надгледању процеса настанка зидног сликарства у нашим средњовековним манастирима и црквама.

Данас поред Акатиста Пресветој Богородици, „Исусу сладчајшем“ и анђелима, написани су акатисти готово свим значајнијим светим Божијим угодницима. Они се разликују међусобно у квалитету и поетском стилу, али сви настоје да својом структуром опонашају

³ Како је по форми врло сличан песмама Св. Романа Мелода (Слаткопојца), традиционално се његовим творцем сматра управо Св. Роман, што би значило да је Акатист сачињен почетком VI века. Један број црквених великодостојника и истраживача црквене поезије ауторство приписује ђакону Георгију Писиди, савременику опсаде Константинопоља, а коначну редакцију патријарху Сергију, који га је и увео у црквену употребу. Према овој претпоставци, дакле, Акатист је састављен у VII веку. Александра Јовић, *Акатист као жанр црквене химнографије*, Зборник радова Филозофског факултета, XLIII. 2013, 705-706 стр

Богородични акатист, који је дуго времена једини био у употреби у Цркви. Акатист се може читати самостално и код куће јер као такав није стандардна црквена служба.⁴ Управо због тога ова служба је остала веома омиљена међу хришћанима све до данас. Зато би расветљавање питања везаних за ликовни израз Акатиста било од велике користи за разумевање улоге Акатиста у животу хришћана.

Предмет истраживања

Одавно су нам познати основни подаци о историји, архитектури и живопису манастира Пећка патријаршија и Високи Дечани. Међутим, у новије време теолози, историчари уметности, конзерватори постављају све сложенија питања и очекују потпуније и детаљније одговоре, засноване на детаљној анализи сачуваних примера архитектуре и живописа, као и сагледавању прилика које су утицале на њихов настанак. С тим у вези, предмет интересовања и анализе ове дисертације су ликовни прикази Богородичног акатиста у два поменута манастира, њихов развој, међусобне везе као и утицаји друштвених, политичких, али и културних и богословских прилика на њихов настанак.

Акатист је похвална песма, то јест химна Православне Цркве у част Пресвете Богородице, Господа Исуса Христа и светих која се чита или слуша стојећи, за разлику од катизме која се слуша седећи. Порекло води од грчке речи “akathistos” која означава негацију седења и он, дакле, дословно значи неседалан. Први акатист био је састављен у част Пресвете Богородице и први пут је отпојан у току свеноћног бденија у Влахернској цркви у Константинопољу 7. августа 626. године, као похвална песма Богомајци због чудесног избављења Константинопоља од напада многобожаца – Персијанаца, Авара и Скита. Позната је чињеница да се са осликавањем сцена и Богородичног акатиста започело почетком XIV века у Византији, у тренутку када је дошло до обнове византијске уметности под тзв. ренесансом Палеолога. Упоредо са појавом Акатиста у византијским

⁴ Изузетак представља Акатист Пресветој Богородици чије је читање предвиђено Типиком за суботње јутрење пете недеље Васкршњег поста, као и у саставу правила пред Свето Причешће.

црквама и храмовима осликавају се прве сцене ове композиције и код нас, тачније у манастиру Високи Дечани.

Манастир Високи Дечани је један од најзначајнијих споменика наше средњовековне сакралне архитектуре. Има облик петобродне базилике са куполом над централним делом и пространу тробродну припрату. Представља савршени спој романичког и рашког стила. Дечански саборни храм представља једну од највећих средњовековних „галерија“ фресака и један од ретких црквених споменика који је током дуге и бурне историје остао неоштећен. Мало где у Европи се може наћи толики број добро, чак савршено очуваних фресака из прве половине XIV века. Дечански фрескопис сачињава преко хиљаду композиција, са више хиљада ликова, који својим садржајем представљају свеукупност знања средњовековног човека. Многи циклуси приказани у Дечанима се ретко налазе у живопису византијског света, неки су чак јединствени, а неки се у Дечанима први пут појављују. Управо је један такав циклус – Богородични Акатист тема овог рада. Циклус Богородичиног Акатиста насликан је над јужном певницом и у јужном броду цркве, у параклису посвећеном Светом Николи. Својим изгледом овај Акатист наликује осталим представама ове теме у зидном сликарству XIV века, па се може закључити да су фрескописци полазили од неког несачуваног, цариградског обрасца. Са друге стране овај Акатист је мајсторима који су на њему радили омогућио поприличну слободу у решавању композиције и могућност уношења бројних ликовних појединости, што су они као што ћемо видети и искористили. Циклус Акатиста, највероватније, је дело двојице мајстора од којих је један осликао свод јужне певнице, а други је радио у параклису Светог Николе. Њихова имена су нам за сада непозната.

Манастир Пећку патријаршију чини један комплекс здања који је постепено настајао од треће деценије XIII века до средине XIV века. Састоји се од главне цркве Светих Апостола, уз коју је са северне стране дозидана црква Светог Димитрија, а са јужне Богородичина црква са капелом Светог Николе као и заједничке спољне припрате на западној страни. У том временском периоду настаје и први слој Пећког живописа и он нам на извешан начин преноси оновремена богословска, уметничка али и политичка схватања. Фрескопис овог манастира нам, тако, предочава тадашњи хришћански поглед на свет и поимање истог. Када је реч о сценама Богородичног акатиста, оне се налазе у средњем

травеју цркве Светих Апостола. Зидних слика у овом храму има из различитих раздобља, што је последица тога да је Пећка патријаршија током своје дуге историје често била преправљана и проширивана, а нове или оштећене површине биле су прекривене новим фрескописом. Тако је у време патријарха Пајсија извршена једна обнова зидног сликарства Светих Апостола. Карактеристично за ову обнову било је настојање да се обнови стари репертоар свуда где је за то постојало довољно трагова. До времена патријарха Пајсија нису вршене никакве интервенције на пећком фрескопису и за то време фреске су у приличној мери овештале, а неки делови су у потпуности пропали. Не дирајући ништа што је преостало из ранијих времена, живописци досликавају све оно што је пропало у распону од три stoleћа. Из времена те обнове на своду су сачуване представе Христа као Анђела Великог савета, Сведржитеља и Старог данима, испод су девет пророка у попрсјима, а још ниже су делимично очуване сцене које илуструју познату химну- Богородичан акатист. Циклус фресака започиње на јужној страни средњег травеја, од представе пророка Захарије из фрескосликарства око 1260. године и у осам сцена протеже се у једној зони до Јоаникијевог лука из средине XIV века.⁵ Обиље разноликих фресака од тринестог до седамнаестог односно деветнаестог века у цркви Светих Апостола омогућава да сажето сагледамо готово малу историју нашег зидног сликарства у распону од шест stoleћа, са свим њеним узлетима и падовима.

⁵ Простор средњег травеја наоса, окренутог ка поткуполној зони, одељен је од западног травеја средином XIV века. Тада су по средини северног и јужног зида јединственог брода призидани прислоњени пиластри и над њима разпет попречни ојачавајући лук којим је подухваћен и ојачан свод цркве Светих Апостола, (Радојка Зарић, *Фреске у средњем травеју цркве Светих Апостола у Пећи*, 55).

Основне хипотезе

Основна (општа) хипотеза

Есхатолошки карактер православног храма и литургијског простора естетски је приказан фрескама, иконама, одежама свештеника, појањем итд. Фрескопис, иконе и сам храм са својим архитектонским дизајном и унутрашњим распоредом сликаних композиција има за свој узвишени циљ да оживи осећај присуства Божијег у сваком човеку који приступа у храм. Историја живописа наших средњовековних манастира има своју дугу историју испуњену узвишеним богословским и уметничким достигнућима, али и паду и опадању квалитета самог фрескописа у одређеним историјским приликама. Стога, детаљно проучавање историје фрескосликарства у нашим манастирима на Косову и Метохији захтева и анализирање контекста у коме одређени слојеви фрескописа и одређене композиције настају. Поштовање које се указивало Пресветој Богородици почетком четрнаестог века добило је и свој ликовни израз кроз изображавање сцена из Богородичног Акатиста. У досадашњим радовима на тему фрескописа манастира Високи Дечани и Пећка патријаршија, композицијама из циклуса Богородичиног акатиста посвећена је сразмерно мала пажња када је у питању њихово порекло, место и улога у литургијском простору. Идејно-програмске замисли ансамбла фресака у нашим средњовековним црквама се морају подвргнути дубљој и целовитијој анализи. Њихово истраживање јесте започето, међутим није доведено до краја. Циклус Акатиста међу композицијама које красе наше манастире је јединствена појава, а од свих сачуваних и нама познатих примера, прикази у Дечанима и Пећкој Патријаршији су најцеловитији и добро сачувани. Стога, очекујемо да ће овај рад бити одређени помак ка систематском сагледавању ове проблематике и покушај да се пружи оговор на нека отворена питања везана за ликовни приказ Акатиста.

Почетне хипотезе

Прва претпоставка јесте да је ликовно приказивање Акатиста на сводовима наших средњовековних манастира последица нарочитог поштовања које Богородица има у Цркви. Сви догађаји из њеног живота били су већ представљени на фрескама и иконама у оквиру циклуса Богородичних празника. Илустровање Акатиста, као посебне целине у оквиру тог циклуса, било је последица велике популарности коју је ова химна, испевана у част Пресвете Богородице, имала у народу. Срби су се са Акатистом први пут срели кроз његов превод на словенски у оквиру Посног триода и од тада та химна постаје омиљена у народу. Из сачуваних записа из овог периода забележена је и интензивнија заступљеност Акатиста у оквиру служби, које су се одвијале у манастирима и као део монашког молитвеног правила. Чим се идеја о сликању сцена из Акатиста појавила у Византији, она је прихваћена и у Србији, тако да највећи број сачуваних представа потиче са простора српске средњовековне државе и Византије.

Друга претпоставка је да су друштвено-историјски процеси крајем тринаестог и почетком четрнаестог века утицали на настанак и развој ликовног приказивања химне испеване у част пресвете Богородице још почетком седмог века. Развој иконографије Акатиста припада, дакле, историјским и уметничким оквирима доба династије Палеолога у Византији. Ту се пре свега мисли на историографију, философију, сликарство и архитектуру доба Палеолога, који су оставили трага и на околне народе и државе. Развоју одређених сцена из циклуса Акатиста допринело је и изузетно поштовање иконе Богородице Одигитрије у Цариграду, односно литије и богослужења која су вршена са овом иконом.

Такође, претпоставља се да су у формирању и осмишљавању унутрашњег распореда фресака у овим манастирима пресудну улогу имали њихови ктитори и црквени поглавари, који су надгледали процес живописања. Њихови ставови, истанчан сензибилитет за богословско и уметничко осмишљавање литургијског простора, рефлектовали су се и на то које су се композиције сликале на сводовима цркава и манастира.

Циљеви истраживања

Циљ овог рада је да на основу добро сачуваних илустрација Богородичиног акатиста у манастирима Пећка патријаршија и Дечани прикаже целу композицију и укаже на њену јединственост и значај за српско средњовековно фрескосликарство. Овај рад тежи да изложи једну пажљиво осмишљену богословску анализу приказаних сцена из Акатиста и протумачи одређена ликовна решења у композицији. Такође, настоји да прикаже међусобну зависност између друштвених, историјских, богословских и уметничких прилика почетком четрнаестог века и настанка циклуса Акатиста. С обзиром на то да је приказ Акатиста у манастиру Пећка патријаршија из седамнаестог века, циљ рада је и да направи међусобно поређење, анализу и вредновање ова два приказа са богословског, историјског и уметничког становишта.

Научна оправданост истраживања огледа се у проширивању и продубљивању знања о свим питањима везаним за предмет истраживања. Искрено се надамо да ће ово истраживачко дело не само на оригиналан и квалитетан начин представити у новом светлу личности и стваралачку делатност у нашим манастирима, већ и отворити нову страницу у правцу садржајнијег поимања улоге фрескосликарства у нашим црквама и манастирима.

Методе истраживања

Методе које ће бити коришћене у овом раду прилагођене су природи истраживања, у оквиру којег ће бити прикупљени, анализирани и интерпретирани подаци који се тичу уметничких, културних, друштвених и богословских вредности српског фрескописа из манастира Дечани и Пећка патријаршија и њихове међусобне условљености. На основу критичке анализе досадашњих релевантних истраживања и ставова аутора објављених у расположивој литератури, кандидат ће покушати да утврди основне карактеристике ликовног израза познате химне испеване у част Пресвете Богородице, као и његову зависност од датог историјског, уметничког и богословског контекста у коме настаје.

У раду ће се, због сложености истраживања, користити више метода истраживања и више релевантних извора података. Користићемо се **историјском методом** приликом прикупљања извора и података о историјским, друштвеним, културним и богословским процесима који су условили појаву циклуса Акатиста у нашем фрескосликарству.

Анализа садржаја- подразумева коришћење и анализирање разних постојећих извора као што су зборници радова, монографије, научни радови и други извори у којима се налазе подаци или садржаји које ћемо истраживати. Циљ оваког приступа јесте да се изведу систематизације, анализе и генерализације, које могу бити од помоћи у објашњавању настанка и развоја циклуса Богородичиног акатиста.

Метода посматрања (опсервације)- Коришћењем ове методе покушаћемо да дођемо до непосредног увида у предмет свог истраживања - ликовни приказ Акатиста у манастирима Пећка патријаршија и Дечани. Посматрање и теренске белешке могу помоћи обнављању и провери досадашњих запажања и закључака у научној литератури.

Компаративна метода- уз помоћ ове методе покушаћемо да утврдимо сличности, односно разлике и евентуалне утицаје између два примера ликовног израза Акатиста.

У закључку ће бити примењена **метода синтезе** где су на основу добијених резултата

истраживања предложена решења и одговори на основна питања овог рада.

Стање питања

Свој допринос изучавању ликовног представљања Акатиста дали су бројни богослови, историчари, историчари уметности и други. Међу познатијим истраживачима су Жаклин Лафонтен-Дозоњ⁶, која је у свом делу посветила и једну посебну студију дечанском Богородичином Акатисту, А. Пецолд⁷ и Е. Константиноидис⁸. О месту Акатиста у богослужењу писао је Егон Велес⁹, који се бавио пореклом ове химне, текстуалним предлошцима и мелодијским записом. Од новијих истраживача треба споменути и Јоаниса Спатаракиса¹⁰, који је писао о ликовним представама Акатиста у црквама на Криту, али и о сликању Акатиста у рукописима и иконама. О појму Акатиста, времену настанка и питању аутора, писао је, такође, Ђ. Трифуновић.¹¹

Прва значајнија монографија о манастиру Дечани објављена је 1941. године из пера др Владимира Петковића и архитекте Ђурђе Бошковић.¹² После Другог светског рата манастир је почео да привлачи пажњу и иностраних истраживача, међу којима су Андре Грабар, Дејвид Талбот-Рајс, Виктор Никитич Лазарев, Алис Владимировна Банк, Шарл Делвоа, Волфганг Фрица Фолбах, Жаклин Лафонтен-Дозоњ и Џон Беквит. Међутим, почасно место међу свим истраживачима припада свакако Владимиру Петковићу. У свом делу *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*¹³, он је на једном месту сакупио податке о споменицима српског порекла. У делу у коме говори о Дечанима

⁶ J. Lafontaine-Dosogne, *L'illustration de la première partie de l'hymne Akathiste et sa relation avec les mosaïques de l'Enfance de la Vierge à Djami*, Byzantion LIV, 2 Bruxelles, 1984

⁷ A. Pätzold, *Der Akathistos-Hymnos. Die Bilderzyklen in der byzantinischen Wandmalerei des 14. Jahrhunderts*, Stuttgart 1989

⁸ E. Constantinides, *The question of the date and origin of the earliest Akathistos cycles in monumental painting in the light of the Akathistos of the Olympiotissa at Elasson*, XVIe Congrès international d'études byzantines, Resumes des communications, Wien 1981

⁹ E. Wellesz, *The Akathistos Hymn*, Copenhagen 1957

¹⁰ I. Spatharakis, *The pictorial cycles of the Akathistos Hymn for the Virgin*, Alexandros press, Leiden, 2005

¹¹ Ђ. Трифуновић, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1990 такође треба видети о овој теми и *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. A. Kazhdan Vol. 1-3, 1, Oxford University Press, 1991 и *Reallexikon zur byzantinischen Kunst*, ed. Kl. Wessel, Stuttgart 1966

¹² В. Р. Петковић, Ђ. Бошковић, *Манастир Дечани*, Београд 1941

¹³ В. Петковић, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, САНУ Посебна издања, Београд 1950

налазимо све важне податке о његовој историји и уметничком благу. Описи се односе и на архитектуру и на сликарство. Живопис је врло пажљиво пописан, све је набројано, како по просторима и зонама, тако и по циклусима. Ова монографија је утицала и била инспирација каснијим истраживачима од којих су најзначајнији Светозар Радојчић, Војислав Ј. Ђурић, Гордана Бабић, Бранислав Тодић, Милка Чанак Медић и други. Тако је Светозар Радојчић у свом капиталном делу *Мајстори старог српског сликарства*¹⁴ у Дечанском фрескопису разлучио постојање неколико уметника и објаснио разлике у начину њиховог рада на појединим деловима храма. Тада је, по први пут, успостављена подела стилова на монументални, наративни и декоративни. Војислав Ђурић је у својим радовима подвукао енциклопедијски карактер дечанског сликарства, указавши да оно показује ученост средине, као и знање сликара. У новије време незаобилазан је и зборник радова *Зидно сликарство манастира Дечана, грађа и студије* у издању САНУ из 1995.године. Овде су дати описи дечанских фресака према циклусима по којима су сликани. Међу овим радовима за нас је најзначајнији рад Гордане Бабић „Богородичин Акатист“, у коме су описане све сцене Акатиста, изображеног у Дечанима. Описани су ликови, њихова одећа, архитектура, распоред сцена, натписи и делимично дат историјски и богословски контекст настанка Акатиста у Дечанском католикону. Значајан је и рад Марке Томић Ђурић *Представе последњих строфа Богородичиног Акатиста у српском зидном сликарству XIV века и култ Богородице Одигитрије*¹⁵.

Када је реч о сликарству манастира Пећка Патријаршија незаобилазно је дело Војислава Ђурића, Симе Ђирковића и Војислава Кораћа под називом *Пећка Патријаршија*¹⁶. Ово капитално дело, изузев историјских чињеница, доноси и обиље података о фрескопису манастирског комплекса. У овом делу дат је преглед свих досадашњих проучавања и нова тумачења проблема везаних за Свете апостоле, уз коментаре старије литературе. Од старијих аутора треба поменути Ђурђа Бошковића¹⁷, Милку Чанак Медић¹⁸ и Б. Тодића¹⁹.

¹⁴ С. Радојчић, *Мајстори старог српског сликарства*, Научна књига, Београд 1955

¹⁵ М. Томић Ђурић, *Представе последњих строфа Богородичиног Акатиста у српском зидном сликарству XIV века и култ Богородице Одигитрије*, Ниш и Византија 9, (2011)

¹⁶ В. Ђурић. et all., *Пећка Патријаршија.*, Југословенска ревија, Београд 1990

¹⁷ Ђ. Бошковић, *Осигурање и ресторација цркве манастира св. Патријаршије у Пећи*, Старинар VIII—IX (1933—1934)

¹⁸ М. Čanak-Medić, *Prilog proučavanju crkve sv. Apostola u Peći*, Зборник заштите споменика културе XV, Београд 1964; иста, *Архиепископ Данило II и архитектура Пећке патријаршије*, у Архиепископ Данило II и његово доба, Београд 1991

Велики допринос проучавању фресака у средишњем травеју цркве Светих Апостола, у оквиру којег се налази циклус Акатиста, дала је Радојка Зарић у свом раду *Фреске у средњем травеју цркве Светих Апостола у Пећи*²⁰. У свом раду она је дала опис и тумачење свих композиција насталих приликом обнове фрескописа у време патријарха Пајсија, почетком седамнаестог века.

Прелиминарна структура рада

Рад би се састојао од увода, три поглавља у главном делу, подељена на потпоглавља, закључка и списка литературе.

Увод

У овом делу рада образложили бисмо актуелност и значај теме, осврнули бисмо се на стање питања, одредили њен лимит, представили методологију истраживања, и прелиминарно поставили оквире истраживања.

1. Преглед појаве и развоја ликовног приказа Богородичиног Акатиста

Истраживање овако формулисане проблематике предложеним методолошким поступком, након уводног дела, започели би представљањем кратке историје химне Акатиста. У оквиру овога истакли бисмо његову богослужбену употребу у Цркви, али и келијном правилу монаха и мирјана. Затим бисмо се бавили анализом контекста у коме се јављају прве представе Акатиста у Византији и Србији почетком четрнаестог века. Нарочита би пажња била посвећена друштвено-историјским, богословским и културолошким

¹⁹ Б. Тодић, *Најстарије зидно сликарство у Св. апостолима у Пећи*, Зборник за ликовне уметности 18, Нови Сад 1982; исти, *Патријарх Јоаникије — ктитор фресака у цркви Св. апостола у Пећи*, Зборник за ликовне уметности 16, 1980

²⁰ Р. Зарић, *Фреске у средњем травеју цркве Светих Апостола у Пећи*; иста *Поставка ризнице у Пећкој патријаршији — фрагмент фреске из Акатиста*, Гласник Друштва конзерватора Србије 14, 1990

приликама које су допринеле укључивању циклуса Акатиста у унутрашњу декорацију наших средњовековних манастира. Под тиме се подразумевају тзв. ренесанса Палеолога, територијална проширења Србије и долазак у још већи контакт са византијском културом, сликарством и архитектуром, али и утицај богословских схватања и покрета почетком четрнаестог века на формирање одређених сликарских композиција и циклуса, као што је нпр. исихастички покрет.

2. Циклус Богородичиног акатиста у манастиру Високи Дечани

У овом делу биће дати основни подаци о самом циклусу, као што су време његовог настанка, место које заузима у манастирском храму и стање у коме се налази фрескопис. У оквиру овог дела биће описана свака композиција коју ће пратити пригодни коментари, а који се односе на њену историјску и богословску позадину, поводом чега ће бити дата и уметничка анализа сваке сцене. Такође, биће покренута бројна питања и предочени одговори на претходно постављена питања. Као таква треба препознати питање ауторства, улогу ктитора и црквених поглавара у креирању сцена, те питање текстуалног предлошка који се користио приликом исписивања натписа изнад сваке композиције.

3. Циклус Богородичиног акатиста у манастиру Пећка патријаршија

После општих податка о времену, месту и уметницима, биће анализирана обнова фрескописа у цркви Светих Апостола у време патријарха Пајсија. Тим поводом биће истакнуте разлике у стилу, палети боја и генерално квалитету фресака у Дечанима и цркви Светих Апостола у Пећкој патријаршији. Такође, биће извршено поређење сликарских приказа из Пећке патријаршије са оним у Дечанима, како би се утврдио могући утицај дечанског сликарста на формирање и осмишљавање унутрашњости Пећког манастира, чији су одређени делови фрескописа временом пропали.

Схематски приказ

Схематски приказано, прелиминарна структура рада, уз истицање да ће сигурно доћи до дефинисанијих наслова и поднаслова, би могла да изгледа овако:

Резиме

Садржај

Увод

1. Преглед појаве и развоја ликовног приказа Богородичиног Акатиста
 - 1.1 Порекло химне Богородичиног Акатиста
 - 1.2 Прилике у Византији и Србији почетком XIV века
 - 1.3 Развој ликовне представе Акатиста у српском средњовековном сликарству
2. Циклус Богородичиног акатиста у манастиру Високи Дечани
 - 2.1 Дечански фрескопис
 - 2.2 Положај Акатиста међу осталим композицијама
 - 2.3 Опис сцена
3. Циклус Богородичиног акатиста у манастиру Пећка патријаршија
 - 3.1 Фрескопис цркве Светих Апостола

3.2 Обнова фрескописа из времена патријарха Пајсија

3.3 Опис сцена

Закључак

Библиографија

Прелиминарна литература

- Бабић Гордана, *Богородичин Акатист*, у: Зидно сликарство манастира Дечана, грађа и студије, САНУ, Београд, 1995, 149-159
- Бошковић Ђ, *Осигурање и ресторација цркве манастира св. Патријаршије у Пећи*, Старица VIII—IX (1933—1934), 19-108
- Constantinides, E. *The question of the date and origin of the earliest Akathistos cydes in monumental painting in the light of the Akathistos of the Olympiotissa at Elasson*, XVIe Congres international d'etudes byzantines, Reshnes des communications, Wien 1981, 25-46, 290-296
- Грозданов Ц. *Илустрација химни Богородичиног Акатиста у цркви Богородице Перивленге у Охриду*, Зборник Светозара Радојчића, Београд 1969, 39-52
- Ђурић Војислав, *Византијске фреске у Југославији*, Београд, 1975, 67-99, 156-165
- Ђурић Војислав, *Историјске композиције у српском сликарству и њихове књижевне паралеле III*, Зборник радова Византолошког института, књ.11, Београд, 1968, 99-125
- Ђурић, В. et all., *Пећка Патријаршија*. Београд, Југословенска ревија, 1990, 27-34, 58-63, 145-162

- Ђурић Балша, *Послератна истраживања зидног сликарства у манастиру Дечани*, у Зидно сликарство манастира Дечана, грађа и студије, САНУ, Београд, 1995, 3-13
- Ђорђевић Бабић Гордана, *Разгранавање уметничке делатности и појава стилске разнородности*, у: Историја Српског народа, 84-95
- Јовић Александра, *Акатист као жанр црквене химнографије*, Зборник радова Филозофског факултета, XLIII. 2013, 701-722
- Lafontaine-Dosogne, J. *L'Illustration de la premiere partie de l'hymne Akathiste et sa relation avec les mosaïques de l'Enfance de la Kariye Djami*, Byzantion LIV, 2 Bruxelles, 1984, 655-656, 673-679, 702
- Lixaceva, V, *The Illumination of the Greek Manuscript of the Akathistos Hymn* (Moscow, State Historical Museum, Synodal Gr. 429), 428-435
- Петковић Р. Владимир, Ђурђа Бошковић, *Манастир Дечани*, 1-II, Београд 1941, 62-74
- Петковић Р. Владимир, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, САНУ, Београд, 1950, 73-79
- Petković, S. *Zidno slikarstvo na području Pečke patrijaršije 1557-1614*. Novi Sad: Matica srpska, 1965, 33-65
- Pätzold, A. *Der Akathistos-Hymnos. Die Bilderzyklen in der byzantinischen Wandmalerei des 14. Jahrhunderts*, Stuttgart 1989, 13-24, 59-60
- Peltomaa, L. "Cease your lamentations, I shall become an advocate for you". *Mary as Intercessor in Romanos' Hymnography* у: Presebeia Theotokou, ed. Leena Mari Peltomaa, Andreas Kulzer, Pauline Allen, Wien, 2015, 101-120
- Proxorov, G., *A Codicological Analysis of the Illuminated Akathistos to the Virgin* (Moscow, State Historical Museum, Synodal Gr. 429), 47-65
- Радојчић Светозар, *Мајстори старог српског сликарства*, Београд 1955, 86-93
- Радојчић Светозар, *Старо српско сликарство*, Академска књига, Београд, 2010, 27-49
- Радојчић Светозар, *Портрети српских владара у средњем веку*, Београд 1997, 14-26
- *Reallexikon zur byzantinischen Kunst*, ed. Kl. Wessel, Stuttgart 1966, 132-147
- Spatharakis, I. *The pictorial cycles of the Akathistos Hymn for the Virgin*, Alexandros press, Leiden, 2005, 50-54, 68-73
- Strzygowski, J. *Die Miniaturen des serbischen Psalters*, II, Wien 1906, 57-59

- *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. A. Kazhdan Vol. 1-3 , 1, Oxford University Press, 1991, 44
- Тодић Бранислав, Милка Чанак Медић, *МАНАСТИР ДЕЧАНИ*, Музеј у Приштини, Центар за очување наслеђа Косова и Метохије-Мнемосyne, Српски православни манастир Дечани, Београд, 2005, 362-370
- Тодић, Б. *Српско сликарство у доба краља Милутина*. Београд, 1998, 120-124
- Тодић, Б. *Најстарије зидно сликарство у Св. апостолима у Пећи*, Зборник за ликовне уметности 18, Нови Сад 1982, 19-38
- Тодић, Б. *Патријарх Јоаникије — ктитор фресака у цркви Св. апостола у Пећи*, Зборник за ликовне уметности 16, 1980, 85-101
- Трифуновић, Ђ. *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1990, 15-17
- Чанак Медић Милка, *Архиепископ Данило II и архитектура Пећке патријаршије*, у *Архиепископ Данило II и његово доба*, Београд 1991, 297-305
- Čanak-Medić Milka, *Prilog proučavanju crkve sv. Apostola u Peći*, Зборник заштите споменика културе XV, Београд 1964, 165-169
- Wellesz E., *The “Akathistos”*, A Study in Byzantine Hymnography, 13-34

ИЗЈАВА

Изјављујем да предложеној тему нисам пријављивала на другој високошколској установи у земљи или иностранству

Петра Коснић

Petra Kosnić je završila Accademia del Lusso Milano a nakon toga Akademiju SPC za umetnost i konservaciju. Paralelno je studirala Pravoslavni bogoslovski fakultet Univerziteta u Beogradu gde je završila takođe osnovne i master studije. Trenutno je na doktorskim studijama Pravoslavnog bogoslovske fakulteta Univerziteta u Beogradu na katedri za liturgiku.

Do sada je naslikala preko šezdeset radova koji se nalaze u crkvama i manastirima SPC kao i u domovima vernog naroda.

Pored trajno izloženih ikona u mnogim Hramovima imala je deset samostalnih izložbi a u ovoj godini imace jos sedam samostalnih na kojima sam prosla zbirane konkurse galerija.

Ucestvovala je na preko dvadeset grupnih izložbi Ikona.

Najvaznije:

Grupna izložba ikona "Portreti na ikoni", Kuća Đure Jakšića, 18.08-31.08.2020. godine – međunarodni žiri

•Grupna izložba ikona "Portreti na ikoni", Kuća Đure Jakšića, 1-11 oktobra 2021. godine – međunarodni žiri

•Grupna izložba Ikona Sabac 2021,2022

•Grupna izložba Ikona Kripta Hrama Svetog Save 2020
Grupna izložba ikona zene slikari 2023

•Grupna Izložba Kuca Kralja Petra 2017
•Grupna Izložba Kuca Kralja Petra 2018
•Grupna Izložba Kuca Kralja Petra 2019
•Grupna Izložba Kuca Kralja Petra 2021

•Završna izložba radova Akademija SPC 2015
•Završna izložba radova Akademija SPC 2016
•Završna izložba radova Akademija SPC 2019
•Završna izložba radova Akademija SPC 2020

•Grupna izložba ikona "Reziser" Ada

•Samostalna izložba ikona "Druga je stva bežati od senke, bolje je trčati u susret suncu", Kuća Đure Jakšića, 03.12-15.12.2020. godine.

•Samostalna izložba Ikona Ulcinj -Kalaja 15.12.2021

•Samostalna izložba Ikona Bar dvorac Kralja Nikole 11.2.2022

- Samostalna izlozba Tivat 17.1.2022
- Samostalna izlozba Budva 22.2.2022
- Samostalna izlozba Kotor 13.3.2022
- Samostalna izlozba Niksic 16.4.2022
- Samostalna Izlozba Kuca Kralja Petra Beograd 24.5.2022
- Samostalna izlozba Kulturni Centar Trebinje 30.9.2022
- *Samostalna izlozba ikona 17.03.2023 Pedagoski Muzej Beograd

zakazane izlozbe na kojima sam prosla konkurs u 2023:

- Galerija Kulturnog centra Tuzla Bosna i Hercegovina 04.04.2023
- Galerija na Rosama Crna Gora 27.5.2023
- Galerija Diminrivgrad
- Galerija Dimitrovgrad 23.6.2023
- Galerija Banja Luka Kulturni centar septembar 2023
- Kulturni centar Despotovac oktobar 2023
- Beograd galerija Vladimir okt-nov 2023
- Kulturni centar Zlatibor 2023

- Master rad Ikona 1MX1 M u Manastiru Rakovac

Gostovanja na Televiziji:

Televizija Hram - Samostalna izlozba Kuca Djure Jaksica 2020

Televizija Hram -jutarnji program 2020

Televizija Hram-Bozicni program 2021

Telelevija Prva -Jutarnji program oslikavnje Svetog Nikole2020

Televizija Prva -Vasrsnji program oslikavanje jajteta 2021

Heppy tv -jutarnji program 2020

Heppy tv- Bozicni program 2021

Heppy tv -jutarnji program 2021 o Ikoni

Rtv Budva -Emisija Akt

Rtv Teuta -Jutarnji Program

Rtv Teuta Bozicna emisija

Rtv Budva Kultura -O izlozbi u Budvi feb 2022

Rtv Niksc -Izlozba april 2022

Rtv Niksic- Kultura april2022